

KORXONALARDA INNOVATSION JARAYONLARNI BOSHQARISH

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7834033>

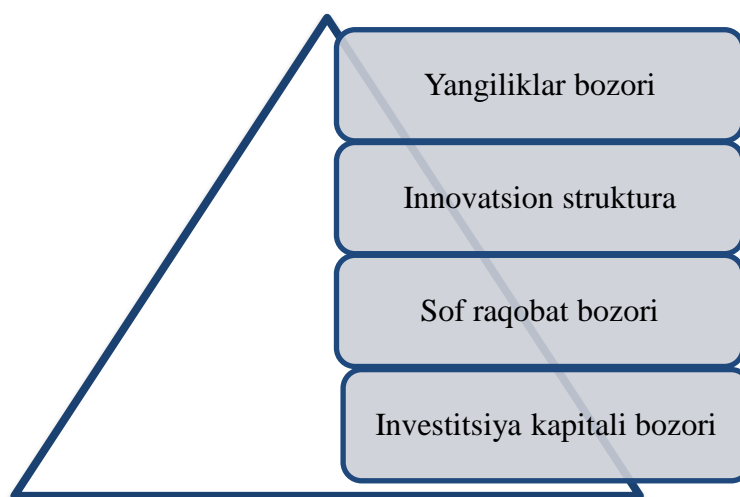
Suvpo'latov Ozodjon Alijon o'g'li

Magistr, Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti talabasi

Bugungi kunda respublikamizda tadbirkorlik faoliyati erkinliklari va qulay muhitining yaratilganligi, ochiq raqobat sharoiti va yuqori iqtisodiy manfaatdorlikka erishish imkoniyatlari tadbirkorlarning o'z faoliyatini tashkil etish, kengaytirish va o'zgartirishlarida innovatsiya loyihalarini joriy etishga bo'lgan intilishlarini kuchaytirmoqda. Bu esa mamlakatimizda innovatsiyaning mazmun-mohiyatini kengroq o'rganish, innovatsiya faoliyatini tashkil etish va moliyalashtirishga bo'lgan munosabatlarning rivojlanishiga olib kelmoqda.

Shunday ekan, innovatsiyaning o'zi nima, degan savolga to'liq javob topish unga bo'lgan munosabatni to'g'ri belgilash va tashkil etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ma'lumki, bir sifatdan ikkinchi bir sifatga o'tish resurslarni (energiya, vaqt, moliya, mablag'lar va boshqalar) talab etadi. Yangilikni hayotga tadbqiq etish xali o'z navbatida resurslarni talab etadi. Bularning orasida eng muhim investitsiya (mablag') va vaqtdir. Innovatsiya faoliyatining asosiy tashkil etuvchisi bo'lib investitsiya (mablag') va yangilikning kiritilishi hisoblanadi. Yangilik bozorining shakllanishiga olib keladi. Investitsiya kapitali bozori, yangilikni joriy etishni sof raqobat bozori shakllanadi.

Bu uch omil innovatsiya faoliyatining asosini tashkil etadi.

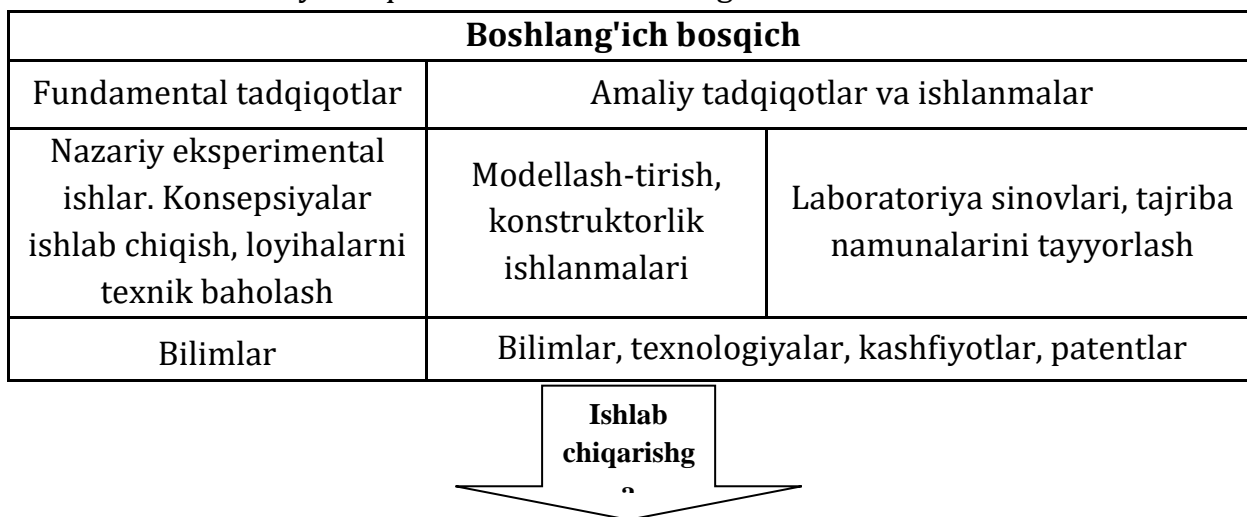
1-rasm. Innovatsiya jarayonning sohalar bo'yicha klassifikatsiyasi
(Дорофеев В.Д., Шмелева А.Н. «ИННОВАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ» 2009г)

Innovatsiya keng ma'noda yangiliklardan rentabellik (foydalilik) darajasini oshirish uchun yangi texnologiyasini qo'llash, yangi mahsulot ishlab chiqish yoki

xizmat ko'rsatish, tashkiliy-texnik va ijtimoiy-iqtisodiy qarorlarni ishlab chiqish, tijorat, boshqarish va boshqa sohalarda qo'llanishni tushuniladi.

Innovatsion jarayon deganda umumiy holda ixtironi, yangi texnologiyani, yangi mahsulotlar yoki xizmatni, ishlab chiqarish, moliya, ma'muriy xarakterga ega intellektual faoliyat turini tijoratlash jarayoni tushiniladi. Innovatsiya jarayonining tavsifnoma va asosiy bosqichlari 3-rasmda berilgan.

Bozor bosqichi (ishlab chiqarishga joriy etish)			
Bozorga joriy etish	Ishlab chiqarishni kengaytirish	Mahsulotni bozorda o'rin egallashi	Tashqi bozorlarga integratsiya
Dastlabki ishlab chiqarish sinovlari, seriya ishlab chiqarishni boshlanishi, mahsulotni sertifikatlash	Reklama, iste'molchilarni o'rganish va shakllantirish, servis xizmati, xodimlarni o'qitish	Sotuvning muvozanatlashuvi, bozorni mahsulot bilan ta'minlash	Tashqi bozorga chiqish, eksportni kengaytirish
Mahsulotlar, texnologiyalar	Mahsulotlar, texnologiyalar	Mahsulotlar, texnologiyalar	Mahsulotlar, texnologiyalar

3-rasm. Innovatsion jarayonning asosiy bosqichlari (S.Solliyeva. Innovatsion menejment 2012 y)

Dastlabki bosqichda fundamental tadqiqotlar olib boriladi. Tadqiqotlar akademiya institutlari, oliy o'quv yurtlari, ixtisos tarmoq institutlari, laboratoriyalarida olib boriladi. Moliyalashtirish asosan qaytib bermaslik sharti bilan amalga oshiriladi.

2- bosqichda amaliy xarakterga ega bo'lgan ilmiy ishlar olib boriladi. Bu barcha ilmiy tadqiqot institutlarida olib boriladi va davlat tomonidan ya'ni byudjetidan (davlat ilmiy dasturi yoki konkurs asosida) hamda buyurtmachi tomonidan amalga

oshiriladi. Ma'lumki, asosiy tadqiqotlar natijalari, hamma vaqt ham oldindan ma'lum bo'lavermaydi, shuning uchun bu yo'sindagi xavf-xatar darajasi ancha yuqori bo'lib, ba'zida salbiy natija olishi mumkin yoki boshi berk ko'chaga kirib ham qolish mumkin. Ayniqsa, mana shu bosqichda qo'yilgan kapital mablag'ning yo'qotish xavf-xatari ehtimoli paydo bo'ladi va investitsiya va innovatsiya o'sishi xavf-xatarli hisoblanadi. Shuning uchun xavfli investitsiya deb ataladi. Xavfli investitsiya bilan shug'ullanuvchi tijorat tashkilotlari venchur investitsiyasi deb ataladi.

3- bosqichda tajriba konstruktorlik ishlari va eksperimental ishlab chiqarish olib boriladi. Ular ixtisoslashgan laboratoriyalarda, konstruktorlik byurolarida (KB), ishlab chiqarish tajriba uchastkalarida, yirik sanoat korxonalaridagi ilmiy-tadqiqot bo'limlarida olib boriladi.

Moliyalashtirish aynan ikkinchi bosqichdagi kabi davlat va tashkilot shaxsiy mablag'lari hisobiga olib boriladi.

4- bosqichda-tijoratlashuv jarayoni davom etadi, ya'ni ishlab chiqarish, mahsulot bilan bozorga chiqish va ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning asosiy hayotiy bosqichlari bo'yicha ish jarayoni davom etadi.

Maqsaddan kelib chiqqan holda bitiruv malakaviy ishida quyidagi vazifalar belgilab olindi:

- innovatsiya va innovatsion jarayon tushunchalari, ularni boshqarish asoslarini bayon etish;
- korxonalarda innovatsion faoliyatni davlat tomonidan boshqarilishi va tartibga solinishining nazariy jihatlarini asoslash;
- innovatsion texnologiya va loyihalarni real amaliyotga joriy etish yo'nalishlarini atroflicha yoritish;
- korxonalar faoliyatiga yangi innovatsion texnologiyalarni joriy etishning xorijiy tajribalari tahlilini o'rganish;
- mamlakatimizda innovatsion jarayonlarni qo'llab-quvvatlash natijalari tahlilini amalga oshirish;

Ko'pgina korxonalar innovatsion faoliyatni hamda modernizatsiyani amalga oshirishda davlat ko'magiga muhtoj bo'lib, ular quyidagi shaklda bo'lishi mumkin:

- korxonalarni modernizatsiyalash dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish bo'yicha uslubiy materiallar bilan ta'minlash;
- korxonalarni moliyaviy qo'llash, (byudjet va byudjetdan tashqari fondlarga to'lovlarni hisobdan chiqarish yoki muddatini kechiktirish, foydaning modernizatsiyaga yo'naltirilgan qismi bo'yicha soliqlarni kamaytirish va b.);
- davlat investitsiyalarini taqsim qilishda va mahsulot yetkazib berish bo'yicha davlat buyurtmalarini joylashtirishda modernizatsiya qilinayotgan korxonalariga ustunlik berish;
- korxonalar rahbarlari va mutaxassislarini tayyorlash va qayta tayyorlashni tashkil qilish va b.

Bozor munosabatlari takomillashib va xalqaro iqtisodiy aloqalar integratsiyasi chuqurlashib borayotgan hozirgi sharoitda ishlab chiqarish jarayonida foydalanilayotgan asosiy vositalarni doimiy ravishda modernizatsiyalab borish zarur bo'ladi. Past samarali va zarar bilan ishlovchi korxonalarni tugatish, ularni qayta tarkibiy tuzish asosida tarmoq va sohalarni moliyaviy sog'lomlashtirish davlat siyosatining muhim natijasidir.

XULOSA

Mamlakatda innovatsiya faoliyatining tashkil etilishi va rivojlanishi uchun, eng avvalo, quyidagi shartlarning mavjud bo'lishi va ta'minlanishi maqsadga muvofiqdir: davlat innovatsiya siyosati, investitsiya salohiyati, innovatsiya sohasi, innovatsiya infratuzilmasi, innovatsiya dasturi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida uzoq va samarali faoliyat olib borishda yangi innovatsion texnika va texnologiyalardan foydalanish bugungi kunning dolzarb iqtisodiy masalalaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda nafaqat ishlab chiqarish sohasida innovatsion texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari balki, xizmat ko'rsatish sohasida ham bunday imkoniyatlar kengayib, ommalashib bormoqda.

Innovatsiya - so'zi ingliz tilidan olingan bo'lib, "yangilikni joriy etish" degan ma'noni anglatadi. Yangilik deganda yangi tartib, yangi odat, yangi usul, ixtirolik, yangi voqelikni tushunish, yangilikni ishlab chiqarishga joriy etishni tushuniladi.

Innovatsion yangiliklar asosida korxonalarnda quyidagilar ta'minlanishi lozim:

- eskirgan asosiy vositalarni bosqichma-bosqich yangilash, ma'nan eskirgan asosiy vositalarni hisobdan chiqarish (likvidatsiya qilish);
- ishlab chiqarishga zamonaviy texnika va texnologiyalarni joriy qilish;
- innovatsion texnologiyalar asosida tejamkor, chiqitsiz, ekologik toza, jahon andozalaridagi sifatga javob beruvchi ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish;
- sifatni boshqarish tizimi asosida ishlab chiqarish texnologiyasini uzluksiz ravishda takomillashtirib borish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Normativ-huquqiy hujjatlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.: «Adolat», 2017y.
2. «Bozor islohatlarini chuqurlashtirish va iqtisodiyotni yanada erkinlashtirish sohasidagi ustuvor yo'nalishlar amalga oshirilishini jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining Farmoni. Toshkent. 14.06.2005.
3. S.Soliyeva. Innovatsion menejment. O'quv qo'llanma. "Iqtisod-moliya" nashriyoti.T.: 2012 y, 197 bet.
4. 4. Ткачук Л.Т. под. ред. М.И.Шадова. Менеджмент. Ростов-на Дону. Феникс. 2012 г, 318 с.
5. 5. Raximova D.N. va boshq. Zamonaviy menejment: nazariya va amaliyot. O'quv qo'llanma – T.:G'.G'ulom 2009 y, 217 b.
6. 6. Qosimova D.Menejment nazariyasi: O'quv qo'llanma– T.: "Tafakkur-bo'stoni",

2011 y, 343 b.

7. Internet saytlari:

46. <http://www.stat.uz> (Davlat Statistika Qo'mitasi)
47. <http://www.lex.uz> (O'zbekiston Qonunchiligi)
48. <http://www.ziyonet.uz> (Ta'lim portali)
49. <http://www.google.co.uz> (Ma'lumotlar qidiruv portali)
50. <http://www.wikipedia.ru> (Erkin ensiklopediya)